

Değini:

İyi, Kötü ve Beklenmeyen

İletişim araştırmaları, uzun bir dönem boyunca kitle iletişim araçları ve bu araçlar tarafından çerçevesi çizilen kavramlarla belirlenmiştir. Bu dönemin “izleyici” odaklı çalışmaları, mesajın ya da metnin izleyici üzerindeki gücüne yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalar, medyayı izleyiciye belli mesajları aşıl原因 bir güce sahip olarak, dolayısıyla da izleyiciyi medyanın edilgen kurbanları olarak tanımlayan “etki” çalışmalarından, “kitle toplumu” tezlerine; “iki aşamalı akış” modelinden, “kullanımlar ve doyumlar” yaklaşımına dek uzanır. Son yıllarda ise, Sonia Livingstone'a göre iletişim araştırmalarının yoğunlaştığı iki hedef vardır. Bunlardan ilki, öncelikle kıta felsefesi ve sosyolojik kuramın bir araya gelişiyle yükselen disiplinlerarası bir girişimle küreselleşen dünyada, diğer şeylerin arasında medya ve iletişimin önemi hakkında düşünmek için yeni kavramlar seti oluşturmaaktır. İkincisi ise, medya, iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki gelişmelerin, toplumsal değişim ile etkileşimini ortaya koymaaktır. Birbiriyle yakından ilişkili bu iki alanda yapılan çalışmalar, iletişim araştırmaları alanında “izleyici” çalışmalarından “kullanıcı” çalışmalarına doğru bir kaymayı da beraberinde getirmiştir. Kullanıcı çalışmalarında kullanıcı, izleyici çalışmalarından farklı kavramsallaştırılan “iletişim” sürecinin merkezinde yer alır. Yeni iletişim teknolojilerinin “etkileşim” özelliği iletişim sürecini kaynaktan alıcılara doğru uzanan bir zincir, izleyiciyi de bu zincirin son halkası olarak ta-

Funda Bařaran Özdemir
Ankara Üniversitesi
İletişim Fakültesi

1
Etkileşim ve kullanıcı kavramları üzerine tartışmalar için bakınız Cover, 2006; Livingstone, 1999 ve 2004.

nımlarının ötesine geçilmesine neden olduğundan bu noktada en önemli rolü üstlenmektedir.

“Etkileşim” ve “kullanıcı” kavramları¹ üzerine tartışmalar sürüyor olsa da etkileşimli iletişim ağlarının “kullanıcı”sının, kit- le iletişim ağının “izleyici”sinden farklı olduğu açıktır. Bu farklı- lık, iletişim araştırmaları alanında “kullanıcı” çalışmaları için, geç- mişin “izleyici” çalışmalarından farklı kavram ve yöntemleri de zorunlu kılmaktadır. Son yıllarda “kullanıcı” konusunda gerçek- leştirilen çalışmalar ve akademik toplantılarda yapılan tartışmalar böyle bir arayışı bir yandan ortaya koymakta, diğer yandan da ye- ni kavram ve yöntem setinin açığa çıkmasına katkıda bulunmak- tadır. Bu kavram ve yöntem arayışını merkezine alan *COST Acti- on 298*, Avrupa çapında bilim insanları ve araştırmacılar arası iş- birliğini desteklemek için oluşturulan araçların en uzun soluklu- larından birisi olarak tanımlanan *COST*un (*European Cooperation in the Field of Scientific and Technical Research*) geleceğin teknoloji ve hizmetleri ile ilgili Avrupa'daki çok sayıda araştırmayı içeren *ICT* alanı içerisinde yer almaktadır. *COST Action 298*, temel amacını kullanıcı yaratıcılığı ve genişbant enformasyon toplumunda kul- lanıcıların güç kazanmasını kolaylaştıracak yeni bilgiyi yaratmak olarak tanımlamaktadır. Bu bilgi, “Avrupa Araştırma Alanı”nın güçlendirilmesi için son derece önemli kabul edilmektedir. Çünkü “yeniliğe dayalı” ekonomik gelişme modelinin temelinde, evren- sel olarak erişilebilir ve gelişmiş bir iletişim ağı ile deneme, yeni- lik ve öğrenme aşamalarının eklemlediği bir sürecin yer aldığı düşünülmektedir. Kullanıcıların yenilik sürecine katılabilmesi, özellikle teknolojik araştırma sürecinde deneme, öğrenme ve ye- nilik süreçlerini eklemleyebilecek ve destekleyebilecek gelişmiş bir altyapının sürekliliği için gereklidir.

Kullanıcıyı yenilik üretim sürecinin merkezi bir unsuru ola- rak ele alan *COST Action 298* konferanslarının sonuncusu 23-25 Mayıs tarihleri arasında Moskova'da gerçekleştirildi. “The Good, the Bad and the Unexpected: The User and The Future of Informa- tion and Communication Technologies” başlıklı konferansta, aynı zamanda *COST 298*'in çalışma gruplarını da tanımlayan “yenilik- çiler olarak kullanıcılar”, “e-aktör olarak insan”, “enformasyon

toplumunun çoklu kültürleri” ve “gelecek yönelimi” başlıkları taşıyan dört farklı bildiri dizisi yer almıştır. Üç gün süren konferans- ta 180 bildiri, 5 kitadan ve 25 farklı ülkeden gelen 110 katılımcı tarafından, 28 paralel oturumda sunuldu. Bunların dışında 3 genel toplantı, 2 tane de yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirildi.

Konferansa ilişkin belirtilmesi gereken önemli özelliklerden birisi, sunulacak bildirilerin seçilmesi aşamasında uluslararası bir komitenin *double blind review* gerçekleştirmesi ve yazılan raporlarla, seçilen özetlerin bildiriye dönüşmesi aşamasına dair önerilerde bulunulmasıydı.

İlk gün gerçekleştirilen ve “Rusya’da Enformasyon Toplumu” başlığını taşıyan yuvarlak masa toplantısı ile onun hemen öncesinde yer alan “Herkes İçin Enformasyon Toplumu Yolunda Rusya” başlıklı genel toplantı ise son derece ilginçti. İlginç olmasının en önemli nedeni, hakkında çok fazla bilgiye sahip olunmayan Rusya Federasyonu’nun enformasyon ve iletişim altyapısı ve politikalarını öğrenme fırsatı sunmasıydı. Konferansın yerel düzenleyicisi olan *Institute of The Information Society* yöneticisi Tati- ana Ershova, “Herkes İçin Enformasyon Toplumu Yolunda Rus- ya” başlıklı toplantıda özellikle bilgisayar ve internet okuryazarlığı geliştirmeye dönük stratejik planların vurgulandığı bir araştırmanın raporunu sundu.² Bu raporda, tüm diğer ulusal raporlar- da olduğu gibi enformasyon ve iletişim teknolojileri alanında pa- zarın her aşamasında rekabetin önemine değiniliyor olmasına rağmen, asıl olarak enformasyon ve iletişim altyapısına Rusya’nın her yerinden erişimin eşit bir şekilde sağlanabilmesi için gereken kamu politikalarına vurgu yapıyor olması, küresel politikalar- dan farklılığı nedeniyle önemliydi. Ekonomist Valery Makarov’un yönetiminde gerçekleştirilen “Rusya’da Enformasyon Toplumu” yuvarlak masa toplantısı ise özellikle tüm Rusya Federasyonu yurttaşlarının enformasyon ve iletişim ağlarına eşit bir biçimde erişmesinin öngörüldüğünün; enformasyon ve iletişim ağlarının serbestleştirilmesinin ve şirket denetimine verilmesinin ise bu eşitlik öngörüsünü imkânsız kılacağına ilişkin iletişim bakanlığı temsil- cisi tarafından açıklanmasıyla sonuçlandı.

2

Rusya’da enformasyon toplumu göstergeleri ve politika önerilerine dair ayrıntılı bilgi için bakınız Shaposhnik, 2004.

Konferansta, eşzamanlı oturumlarda sunulan yeni iletişim ağları ve kullanıcı merkezli araştırmaların önemli bir bölümü, temel aldıkları yeni iletişim teknolojileri, seçtikleri coğrafya ve kullanılan araştırma yöntemleri açısından farklılıklar taşıyordu. İnternet, sayısal televizyon, mobil telefon ve üçüncü nesil mobil sistemlere dair yenilikler, politikalar, gündelik yaşam pratikleri, Avrupa Birliği düzeyinde, farklı şehirler ve ülkeler özelinde ve küresel düzeyde tartışılma şansı buldu. Ancak araştırmaların tamamının kuramsal bir temel yaratma ya da geçerli bir yöntem önermekten ziyade betimleyici düzeyde kalıyor olması ve bu betimlemeyi teknolojik yenilik temelinde gerçekleştiriyor olması, "kullanıcı" araştırmaları alanının hala kurulma aşamasında olduğunu ve henüz egemen hale gelmiş bir kavram ya da yöntem setinin olmadığını gösterdi. Diğer taraftan, "yeni iletişim ortamında yeni olan nedir?" sorusuna verilen yanıtlarda "teknolojik belirlemeciliğin" etkisi denli, bu yanıtlara dair şüpheciliğin de hala geçerliliğini koruduğu açığa çıktı.

Sonuç olarak, yeni iletişim ağları ve toplumsal değişim arasındaki ilişkiyi anlama çabasında, tüm bu betimleyici çalışmaların mutlaka katkısının olacağı, ancak araştırma gündeminin ve kuramsal çabanın artık teknolojik yenilikten ziyade toplumsal dönüşüme odaklanması gerektiği söylenmelidir.

Konferansta sunulan bildiriler, Bartolomeo Sapia, Leopoldina Fortunati, Leslie Haddon, Kari-Hans Kommonen, Enid Mantte-Meijer, Tomaz Turk tarafından derlenen *proceedings* de yayınlanmıştır.

Kaynakça

- Cover, Rob (2006). "Audience Inter/ Active: Interactive Media, Narrative Control and Reconciling Audience History." *New Media and Society* 8(1): 139-158.
- Livingstone, Sonia (2004). "The Challenge of Changing Audiences: Or, What is the Audience Researcher to Do in the Age of the Internet?" *European Journal of Communication* 19(4): 75-86.
- Livingstone, Sonia (1999). "New Media, New Audiences?" *New Media and Society* 1(4): 59-66.
- Shaposhnik, Sergey (der.) (2004). *Russia E-Readiness Assessment: Analytical Report*. Moscow: Institute of the Information Society.